

Војничко гробље у Пироту, стајна тачка у српско-грчким односима

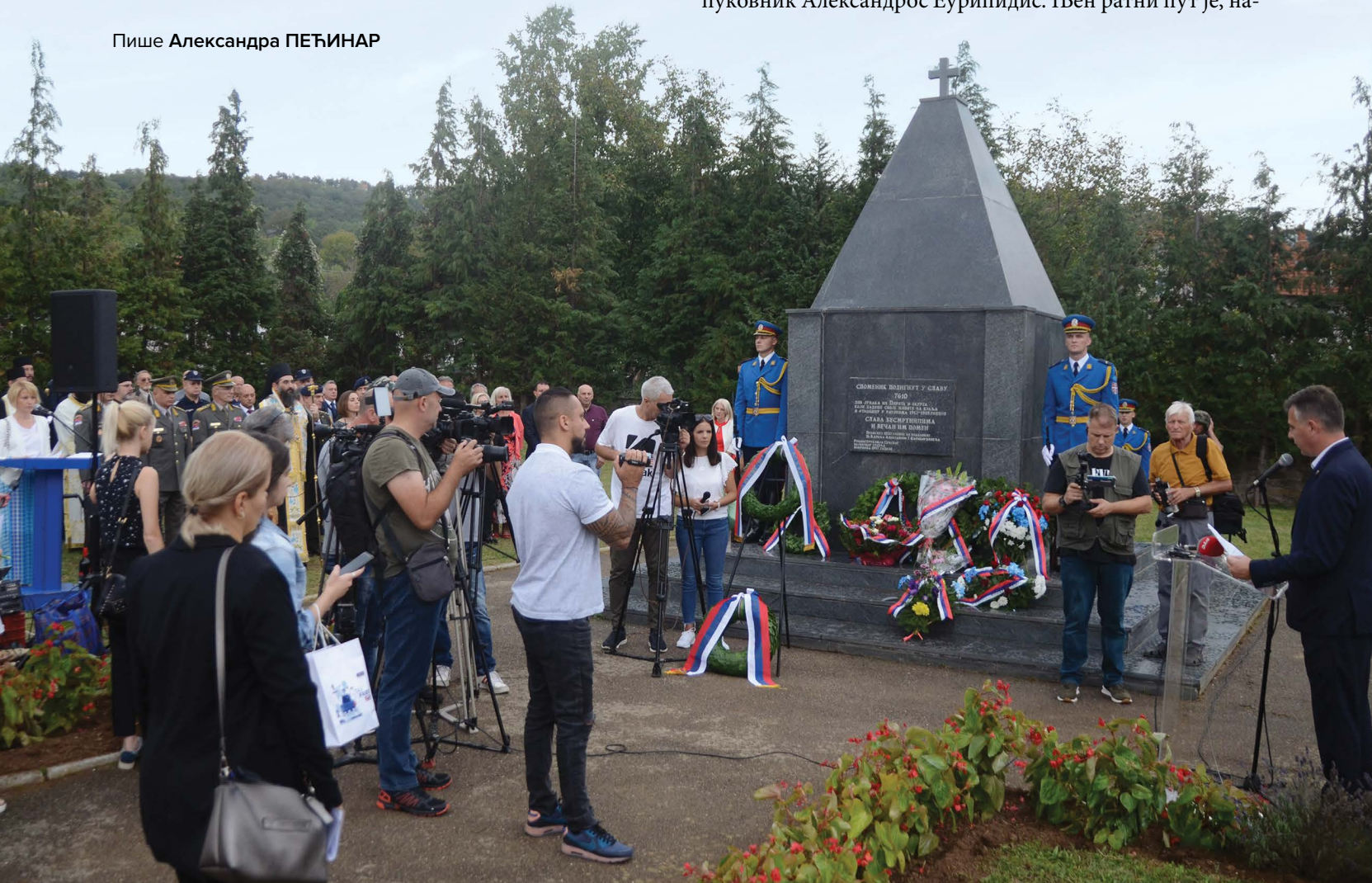
СВЕТО МЕСТО ДВА НАРОДА

Упоредо са научном анализом различитих аспеката Солунског фронта и проучавањем војних и дипломатских архива, пребројавањем губитака и пописом палих жртава, димензије и значај Великог рата огледају се и у бројним војничким гробљима и споменицима на ратом обухваћеним подручјима. Они представљају снажне сведоке прошлих догађаја, маркер топографије ратних сукоба, али и места сећања на људске судбине током глобалног конфликта који је условио потпуну геополитичку трансформацију Европе и света на прагу прошлог века. Мало је позната чињеница да је и грчка војска учествовала у ослобађању Србије, о чему сведочи грчко војничко гробље у Пироту.

Пише Александра ПЕЋИНАР

Бугарском капитулацијом, односно примирјем које је ступило на снагу 30. септембра 1918. у 12 часова, само 16 дана након почетка пробоја Солунског фронта, бугарско ратиште престало је да постоји. Против српских армија и савезника који су ослобађали Краљевину Србију, на простору данашње Северне Македоније остало је тада девет немачких батаљона са нешто артиљерије и помоћних служби. Немци и нешто северније распоређени Аустријанци повлачили су се према Врању, а савезници су се суочавали са могућношћу да непријатељу који је одступао у помоћ притекнуте свеже снаге са руског фронта и из Румуније. Главкомандујући на Солунском фронту француски генерал Франше д'Епере сагласио се са српском намером да се настави даље гоњење непријатеља на север, али и наредио опрез због појачања која би могла да пристигну Немцима и Аустријанцима. Због тога је и Трећој грчкој пешадијској дивизији наређено да, у зависности од прилика, буде спремна за марш до Косовске Митровице или пак до Ниша и Софије.

Та грчка дивизија била је део Француске источне армије. Имала је у свом саставу 6. пешадијски пук и 3. артиљеријски дивизион мобилисане у Месолонгију, и 12. пешадијски пук и 2. батаљон 39. евзонског пука мобилисане у војном округу Патрас. Командант дивизије након њеног поновног формирања био је артиљеријски пуковник Николаос Трикупис, а начелник штаба пешадијски потпуковник Александрос Еурипидис. Њен ратни пут је, на-

ТРАДИЦИОНАЛНА КОМЕМОРАТИВНА СВЕЧАНОСТ

Уз војне почасте, и ове године у Пироту одржана је традиционална комеморативна свечаност у част српским и грчким војницима погинулим у Првом светском рату и сахрањеним у овом граду. Скупу је присуствовао начелник Генералштаба Војске Србије генерал Милан Мојсиловић са делегацијом и том приликом положио венце на грчком војничком гробљу и крај Споменика страдалим Пироћанцима у Првом светском рату. Сенима погинулих војника поклониле су се и високе делегације Грчке и Кипра, као и представници Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, органа локалне самоуправе и организација које негују традиције одбрамбених и ослободилачких ратова. Помен је служио епископ нишки и војни Арсеније уз саслужење свештенства Епархије нишке и главног војног свештеника.

кон пробоја Солунског фронта, водио од Црне реке, преко Прилепа и Скопља до Приштине, у коју је, крећући се иза француске коњице, ушла 16. октобра. У то време била је ослобођена велика територија Краљевине Србије, укључујући Врање, Лесковац, Ниш, Пирот, Књажевац, Косовску Митровицу, Призрен, Нови Пазар... Када се штаб Француске источне армије преселио у Ниш, дивизија је упућена из Приштине у Пирот на српско-бугарску границу, где је придодата 2. групи француских дивизија. Задатак им је

био да штите десно крило Прве српске армије која је хитала ка Београду и Банату.

Трећа грчка дивизија добила је 18. децембра 1918. наређење команданта Француске источне армије генерала Анрија да из Пирота одмаршује у Ђевђелију, одакле се све до 31. јануара 1919. постепено прикупљала на простору Лангадаса код Солуна.

ПРИЈАТЕЉСТВО ЗАПЕЧАЂЕНО ЖИВОТИМА

Генерал Анри истакао је да му је била част и да је имао срећу да командује Трећом грчком дивизијом, до тада у саставу Француске источне армије, која је под његовом командом прешла 200 километара до Пирота по тешком и непроходном терену. У свом наређењу од 5. до 18. децембра изјавио је: „... изражавам пуковнику Трикупису свој понос и задовољство, јер под својом командом имам Трећу грчку дивизију, чија су команда и јединице показале најбоље војничке врлине...”. Захвалност су ове трупе добиле и од генерала Д’Епера и команданта италијанских експедиционих снага генерала Момбелија, који је записао у свом извештају: „Сматрам себе срећним и поносним што се Трећа грчка дивизија борила са италијанском војском, те показала храброст, кохерентност и дисциплину за сваку похвалу”. Главнокомандујући савезничких снага генерал Франше д’Епере је, штавише, у свом обраћању команданту Треће дивизије закључио: „Утврдио сам да је >

У знак одавања почести српским и грчким војницима и официрима, који су се заједно борили и страдали током рата, сваког септембра на војничком гробљу у Пироту организује се заједничка српско-грчка комеморативна свечаност

од свих грчких група Ваша дивизија највише напредовала ка северу, и да није уследило фатално примирје генерала Фоша, она би нас пратила до Берлина...”

ГРЧКО И СРПСКО ВОЈНО ГРОБЉЕ У ПИРОТУ

У градовима и селима Србије постоје многи споменици посвећени Великом рату, а у Пироту, одмах поред српског, налази се најзначајније грчко војничко гробље из Првог светског рата. У знак одавања почести српским и грчким војницима и официрима, који су се заједно борили и страдали током тог рата, сваког септембра ту се организује заједничка српско-грчка комеморативна свечаност.

Непосредна близина грчког војног гробља српском даје симболичну димензију блиској сарадњи две земље у Великом рату. Пре нешто више од једног века, крајем 1918. и почетком 1919. године, у херојској борби на овим просторима погинуло је 358 грчких официра и војника. Захваљујући несебичној иницијативи Катерине Левантис, жене грчког порекла која се удала за Пироћанца и живела у Србији, њихове кости сакупљене су и сахрањене у близини Пирота. Данас ово војничко гробље допуњава драгоцене податке у историјским истраживањима велике савезничке офанзиве у септембру 1918. године.

На грчком гробљу, које је временом сређивано под надзором инжењеријског капетана Нобелиса, почивају погинули припадници Треће грчке дивизије током њеног напредовања кроз територију Краљевине Србије. Састоји се од појединачних гробова у густим редовима, који су покривени цементним плочама и са каменим крстовима на којима се налазе металне плочице са детаљним подацима о сваком погинулом. Територија гробља је 1924. додељена грчкој држави, а гробље је у првобитном облику завршено у марту 1931. године. То је било време грчко-југословенског зближавања и решавања отворених међусоб-

них питања, током којег је дат подстицај мировној сарадњи на простору југоисточне Европе и постављени темељи за опште балканско споразумевање.

Грчка је касније приступила реновирању гробља и постављању великог споменика од белог мермера. Рад је познатог вајара Антониоса Сохоса, у облику слова Т, висине 11 метара. На њему пише: „За борбу и добро за које сте пали, српска земља постала вам је мати, Србина и Грка побратимљује лоровова грана, грана која се од ваше крви храни и која ће вечно цвати... Грчка за 358 младих живота Треће грчке дивизије.”

У новембру 1933. године управо код тог споменика организоване су манифестације грчко-српског пријатељства уз посету грчког генерала Кондилиса. Карактеристичан за односе два народа је говор тадашњег градоначелника Пирота, у коме је истакао: „У великој борби за слободу коју је наш народ водио у периоду 1914–1918. године, он није био сам. Имао је срећу да међу својим савезницима има синове грчке државе, са којима се удружио и у периоду балканских ратова. Заједно су дали своје животе да остваре своје велике визије. Њихова гробља, као и гробља наших херојских ратника на Виду, Зејтинлику и другим деловима грчке државе су света места и најјача веза два суседна народа. Остваривање националних визија кроз велику жртву је чврста веза наших народа и намеће им свету дужност да одржавају пријатељство запечаћено крвљу и патњом које морамо предати новим генерацијама, као што су то чинили нама наши преци, јер није само свакодневни живот то што нас повезује”.

Српско војничко гробље у Пироту подигнуто је у спомен на 7.610 српских јунака пиротског краја, који су своје животе дали у периоду балканских ратова и Првог светског рата. Подигнуто је 1930, а обновљено 1987. године.!